

O. Azariasz Hess OFM, Lublin

CZEŚĆ DLA MATKI BOŻEJ NIEPOKALANEJ W ZAKONIE BRACI MNIEJSZYCH

Wszyscy Bracia Mniejsi do 1517 r. kroczyli w jednym szeregu. Dopiero potem podzielili się. Wpierw wyodrębniła się gałąź Braci Mniejszych Konwentualnych, a w 1525 r. – Braci Mniejszych Kapucynów. Dlatego też większość zasług, jakie zdobyli ze względu na wkład w ogłoszenie dogmatu o Niepokalanym Poczęciu, odnosi się do wszystkich franciszkanów, jeszcze przed wyodrębnieniem poszczególnych gałęzi – to byli franciszkanie „z krwi i kości”. Dopiero potem podział w zakonie sprawił, że stali się oni albo bardziej brązowi, albo bardziej czarni. Niemniej jednak nie ma to wpływu na ich wkład w naukę Kościoła czy w jej rozszerzanie, czy też w to wszystko, co Bracia wnieśli do ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu.

Prowincja Niepokalanego Poczęcia

W zasadzie na samym początku trzeba by powiedzieć, że prowincja już samą nazwą na wiele wskazuje, bowiem od 1453 r. nosi imię Niepokalanej Matki Pana, jako: Prowincja Niepokalanego Poczęcia Zakonu Braci Mniejszych, w Polsce zwanych też bernardynami.

Na przestrzeni wieków kult Najświętszej Maryi Panny zawsze należał do priorytetów zakonu i jeśli chodzi o Niepokalane Poczęcie przybierał bardzo konkretne formy. I tak na przykład już w 1539 r. odbudowany po spaleniu kościoła w miejscowości Święta Katarzyna otrzymał – obok Trójcy Świętej – wezwanie Niepokalanego Poczęcia. Podobnie kościoły bernardyńskie w Warszawie, Sierakowie, Łęczycy, Świeciu czy Janowie otrzymały jako swą główną patronkę Najświętszą Maryję Pannę Niepokalanie Poczętą.

O tym, jak żywy był kult Niepokalanego Poczęcia, świadczy również fakt, że do niektórych kościołów dobudowywano specjalne kaplice, poświęcone Matce Bożej Niepokalanej. Tak było w Tarnowie, czy chociażby w Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie już w 1720 r. z fundacji generała Stolca powstała kaplica Niepokalanego Poczęcia, mimo że cały zespół „drózkowy” już wtedy posiadał kaplice, w których wierni rozważali tajemnice boleści, zaślnięcia czy triumfu Matki Bożej.

Inne kościoły bernardyńskiej prowincji nie odbiegały od myśli, którą niósł od początku swego istnienia franciszkański zakon. Starano się, by każdy przyklasztorny kościół miał ołtarz poświęcony Świętej Bożej Rodzicielce, w którym szczególną czcią otaczano obrazy lub figury Matki Bożej. Potwierdzeniem tego są choćby sanktuaria prowincji, najstarsze w Skępem, gdzie otacza się czcią figurę Matki Bożej Brzemiennej z 1496 r., czy też takie sanktuaria jak Kalwaria Zebrzydowska,

Leżajsk, Rzeszów, Hrubieszów. Wszystkie kościoły zabiegały, aby przynajmniej jeden z bocznych ołtarzy był poświęcony Niepokalanemu Poczęciu.

Na szczególną uwagę zasługiwałby ołtarz w kościele krakowskim, tym pierwotnym, który założył św. Jan Kapistran. Obraz ten, ku czci Niepokalanej, otaczany był szczególną czcią wiernych i nawet czyniono starania o jego koronację. Niestety II wojna światowa te plany pokrzyżowała. Zaś sam kult, choć dziś odnowiony, nie ma tak szerokiego zasięgu jak dawniej, a świadczą o nim choćby księgi klasztorne, które notują wiele cudownych faktów.

Działalność Bractw Niepokalanego Poczęcia

Mówiąc o kulcie Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, który bernardyni szerzyli w swych świątyniach i w ramach swej działalności duszpasterskiej, nie można nie wspomnieć o bractwach. Są to bractwa, czy też arcybractwa Niepokalanego Poczęcia, których głównym celem było szerzenie czci i chwały Niepokalanej Dziewicy.

Najstarsze wzmianki o działalności tychże bractw odnajdujemy w kronikach klasztorów bernardyńskich, św. Anny w Warszawie i św. Franciszka w Wilnie. Świadcstwa te pochodzą już z 1646 r. Trzeba też wspomnieć, że niektóre z tych bractw otrzymały od Stolicy Apostolskiej specjalne przywileje, np. odpusty dla swego kościoła na dzień liturgicznego święta Niepokalanego Poczęcia. Nadto kroniki klasztorne, jakie zachowały się do dziś, pieczołowicie notują działalność tychże bractw, strzegąc również nazwisk ich członków. Na przykład księga bractwa w Kalwarii Zebrzydowskiej w ciągu 10 lat zanotowała na 300 kartach, po obydwu stronach, w dwóch kolumnach na stronie, swoich nowych członków.

Cześć Niepokalanego Poczęcia w przepisach zakonnych

Czcząc jako swą patronkę Najświętszą Maryję Panę Niepokalanie Poczętą bernardyni starali się szerzyć Jej kult pośród wiernych. W ten właśnie sposób starają się także dzisiaj wprowadzać w życie wskazania Konstytucji Generalnych Zakonu Braci Mniejszych, które są wspólne dla wszystkich pięciu prowincji brązowych obserwanckich, działających na terenie Polski, ale i także w całym świecie. Te Konstytucje mówią m. in., iż: „Bracia mają rozwijać w sobie szczególne nabożeństwo do Dziewicy Maryi w tajemnicy Niepokalanego Poczęcia, która jest Dziewicą uczynioną Kościołem”

Statuty dodają, aby w partykularnych przepisach szczególnie określić to, co dotyczy obchodów specjalnych uroczystości ku czci Najświętszej Maryi Panny. Na to zalecenie odpowiadają Statuty naszej prowincji, w artykułach od 25 do 30, pt. „Kult Najświętszej Maryi Panny” Mówią m.in., że „mamy szczególną czcią otaczać Niepokalaną Dziewicę. Wspólne modlitwy poranne i wieczorne zawsze niech uwzględniają pamięć o Matce Najświętszej, poleca się braciom nadto od-

mawianie koronki serafickiej, ostatni dzień tygodnia poświęca się w wyjątkowy sposób Matce Bożej”

Zgodnie z wielowiekową tradycją wszystkie klasztory prowincji obchodzą – i to jest podkreślone bardzo uroczystie – święto Niepokalanego Poczęcia NMP wraz z oktawą. „Wszyscy zaś bracia – mówi ostatni artykuł – powinni otaczać staranną opieką obrazy i figury Niepokalanej Dziewicy oraz inne obrazy Maryi znajdujące się w obrębie klasztoru”.

W odpowiedzi na artykuł 26 Statutów prowincji, przykładą się wagę do tego, by w modlitwach porannych i wieczornych poszczególnych wspólnot pamiętać o Matce Bożej. Został m.in. opracowany specjalny modlitewnik, zwany „Zwyczajnikiem”, który określa modlitwy na poszczególne dni – każdemu dniowi jest przypisana inna modlitwa.

Jedną zaś z czcigodnych tradycji, które zachowały się w naszej prowincji do obecnych czasów, szczególnie w domach formacyjnych, jest sobotnie nabożeństwo „Ave” Modlitewnik prowincji we wstępie do tego nabożeństwa informuje, że tradycja wskazuje na potrzebę odprawiania specjalnego nabożeństwa maryjno-franciszkańskiego – odprawiane jest zwykle w soboty wieczorem i to w języku łacińskim. Najczęściej po wieczornej Mszy świętej zakonnicy gromadzą się przed ołtarzem Matki Bożej – jeśli w sanktuariach, to jest to kaplica cudownego obrazu. Modlitwom przewodniczy kapłan i w ramach tego nabożeństwa są śpiewane 4 łacińskie antyfony oraz Litania Loretańska.

Święto patronalne

Ze szczególnym pietyzmem zakonnicy świętują patronalną uroczystość prowincji. Każdy klasztor przygotowuje się do niej poprzez nowennę i uroczystą oktawę. Przez całą oktawę uroczystości, przed wystawionym Najświętszym Sakramentem, śpiewa się uroczyste Nieszpory. Po czytaniu następuje kazanie. Potem jest procesja, najczęściej wokół kościoła, jeśli jest odpowiednia pogoda, a jeśli nie, procesję prowadzi się w kruzgankach klasztornych. Ten zwyczaj zachował się we wszystkich klasztorach i do dziś jest on bardzo pieczołowicie zachowywany.

Dla podkreślenia rangi uroczystości Niepokalanego Poczęcia w naszej prowincji, po kilku latach przerwy, wrócono do tradycji obłóczyn nowicjuszy w habit w tę uroczystość.

Na uwagę zasługuje również fakt, że do uroczystości patronalnej zakonnicy przygotowują się także poprzez umartwienie, co przypomina 46 artykuł, mówiący, iż „należy zachować post i wstrzemięźliwość przed uroczystością Niepokalanego poczęcia NMP”

Oprócz tego, jak w każdym kościele parafialnym, śpiewa się Godzinki przed pierwszą niedzielą Mszą świętą, a we wspólnotach wewnętrznych – w sobotę, przed modlitwami porannymi.